

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Павлин Петров Събев,

ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, Православен богословски факултет

За дисертационния труд на Марта Георгиева Георгиева,

ЕКЛИСИОЛОГИЧНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА СВЕЩЕНОСЛУЖЕНИЕТО ПРЕЗ ПЪРВИТЕ ЧЕТИРИ ВЕКА

За присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в професионално
направление 2.4 Религия и теология (Догматическо богословие)

Сведение за докторантурата и докторанта

Настоящата процедура е открита след решение на Факултетния съвет на Богословския факултет от 21.10.2021 г., протокол No 3 и последваща заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ № РД 38-523/28.10.2021г. Становището е изготвено въз основа на ректорската заповед и на Протокол No 1 от проведено първо заседание на научно жури на 26.11.2021 г., Т. 3.

Необходимите материали са ми предоставени. Считаю, че процедурата е организирана при спазване на всички законови изисквания.

Марта Георгиева е завършила Магистърска програма по Теология (Религиозна педагогика) в Богословския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“. Продължава образованието си в докторската програма на същия факултет от 10.01.2018 до 10.01.2021 г.

В периода на докторантурата посещава Православен богословски институт „Св. Сергей“ в Париж от 09.06.2018 г. до 14.09.2018 г. и Università degli Studi “Roma Tre”, Рим, 14-19.05.2019г. Участва в проект „Догматически извори за борба с иконоборството“ с превод от гръцки на части от съчинението „Три послания на св. Герман до епископите Йоан Синадски, Константин Наколийски и Тома Клавдиополски“. Основател и преподавател в Православен детски център „Св. Йоан Златоуст“, София.

Данни за дисертацията и автореферата

Рецензираната дисертация се състои от увод, три глави, заключение, библиография (227 заглавия в три категории: извори, изследвания, речници), приложения, справка за научните приноси, списък на публикациите по темата на дисертационния труд. Приложена е и декларация за оригиналност и списък на съкращенията в труда. Общият обем на дисертацията е 188 страници.

В *увода* са изложени традиционните за дисертационен труд предмет, цели, задачи, методи на изследване и историография. *Глава първа* представя библейското разбиране за свещенослужението като отправна точка за разгръщане на изследването. *Глава втора* разглежда развитието на служенията в древната църква в тристепенна свещена йерархия през първите четири века и проблематизира всеобщността на свещенослужението в Църквата. *Глава трета* изследва „догматическите аспекти на свещенослужението” (по думите на дисертантката, вж. Дисертация, с. 129, Автореферат, с. 21) през първите четири века: качества на свещенослужителя, триадология и евхаристия, есхатон. В *заключението* е представен резултата от изследването: „свещенослужението като божествена домостроителна дейност има своите основания в Предвечния съвет, когато Агнецът е избран за Кръстна жертва.(стр. 167) ... „Всяко действие в свещенослужението извежда пряко до Троицния Бог. Тази форма е подчертана от ролята на дякона като образ на Христовата мисия; от благодатния, убеждаващ и съвещателен дух на презвитериума като образ на апостолите под въздействието на Светия Дух в Църквата; и от обединяващата роля на епископа като образ на Отец, но и на интегритета на еклисиологичните измерения.”(стр. 169). Приложенията съдържат индекси и номерация на изворите.

Авторефератът е съставен съгласно изискванията и коректно отразява съдържанието на дисертационния труд.

Публикации по темата на дисертацията

Докторантката има пет публикации по темата на дисертацията като една е под печат. Бих открил статията „Ο Ἀνάδοχος: A Conductor Guide for the Uninitiated Soul”, в която се разглежда ролята на възприемника (според Дионисий Ареопагит) в светото кръщение (ὁ ἀνάδοχος) като осъществяващ всеобщото царствено свещенство на всички кръстени (просветени, верни) в Христос. Възприемникът извършва свещенодействие като гарант, водач, духовен баща и учител, воден от любовта Христова.

Качества на труда, критични бележки и оценка на приносите

Темата е дисертабилна. Работата има ясна и хармонична структура. Работи се с извори, цитирани според текстовокритични издания, като дисертантката предлага свои преводи. Тези качества характеризират текста като отговарящ на изискванията за дисертационен труд.

Критични бележки:

- методологията на изследването (с. 12): съществува ли „комплексна православна (акцент на рецензента) методология?”; как „работи”

„диспозитивният метод и инвентаризацията” в това изследване? Предложеното изследване освен богословско (догматическо) е и историческо (има точно зададена историческа рамка – „през първите четири века”) и би трябвало по-ясно и осъзнато да се използват (и посочат в началото) историко-критическите методи.

- тезата не е изказана ясно и точно, цитирам я с поставен от мен акцент върху неясните (за мен) места: „Еклисиологичните измерения на свещенослужението през първите четири века се разбират „от“ и „до“ **Троицния Бог**, а еклисиологичното единство в образа на епископа представлява опосредстващ (?) образ на единството на Троицата с **човеците в Църквата, което (?) притежава есхатологичен характер**”. Ако това единство има есхатологичен характер (*или може би образът?*), означава ли, че то (*или той – образът*) определя „тези последни дни” между Възкресението и Парусията на Господа или определя (*какво означава определя?:* в смисъл ще присъства в ..., ще бъде реалност в ...) „Бъдещият век”, който не е само есхатологичен (последен, краен, свършек на нещо, каквото е значението на думата), а и апокалиптичен, т.е. откриващ Бога, „както си е” в Христос (1 Йоан 3:2) в *непреходност и завършеност*.
- към историографията би трябвало да се добави изследването на о. д-р Добромир Димитров „Йерархическите служения в устройството на Църквата през IV век” (дисертация, защитена на 3.11. 2014 г. в Богословски факултет при ВТУ; издадена е през 2021 г. със заглавие „Царствено свещенство”).
- в първата глава – „Библейски и небесни основания ...” – считам, че „небесни” е неуместно, тъй като небесните би трябвало да се съдържат в библейските. А ако „небесните основания” са нещо друго, предполагам, достижение на визионерство, то изисква друг, различен от дисертацията, жанр. По същият начин в глава трета „Мистични измерения...” вместо „мистични” е по-удачно „еклисиологични” или „догматически” (както самата докторантка използва това определение за съдържанието на главата). Думата „мистични” ни отправя в измерение, различно от перспективата на изложението. На много места езикът би трябвало да е по-прецизен: например „изкуството на свещенослужението” (ако този израз е алюзия към мисълта на св. Григорий Богослов във второто му слово, трябва да се отбележи в началото на доктората, тъй като би могъл да бъде изтълкуван погрешно;

всъщност свети Григорий говори за нещо друго и мисълта му е по-скоро във философски контекст, а не в литургичен); честата употреба на определението еклисиална, -о, -та и т.н. (среща се и еклесиална – стр. 49, 89, 128, 135): напр.: общност – стр. 56; власт – стр. 109, еклесиологичната йерархия – стр. 50, 63 и т.н. би могло да се избегне: „догматически феномен” (с. 8), „догматическа тайна на свещенослужението” – ако тайната е „догматическа” какво ли би означавало това?

- изложението в отделните глави, на места, е доста „разводнено” и хаотично; липсва плътност, т.е. систематизиране и концептуално обобщение. Считам, че всяка от главите трябва да изгради аргументация за предложената теза. В конкретния случай (според структурата на изследването): *от библейската основа през историческия дискурс (1-4 в.) до учението/догмата*, доколкото имаме възможност да концептуализираме (в смисъл на извличане на съдържание и обобщаване) изразните средства, с които е предадено това учение в периода 1-4 в. В този труд това не винаги е направено добре и оставя у читателя усещане за разпиляност, подсилено от честото и обширно изложение на добре известни неща.

Посочените приноси се нуждаят от прецизиране на изказа. Приемам като принос обвързването на разбирането за свещенството/свещенослужението с триадологичното учение през първите четири века – тезата е интересна; дисертантката е анализирала извори, за съжаление не твърде систематично, затова доказателството на тезата не е винаги (в отделните глави) убедително. Приемам и третият принос в светлината на първия: Христос като епископ, свещеник (Първосвещеник) и дякон.

Заклучение

Въпреки критичните бележки, моето становище е, че рецензираният дисертационен труд на Марта Георгиева Георгиева съответства на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в РБ и на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ. Като имам предвид и посочените приноси, препоръчвам на почитаемото научно жури да и бъде присъдена научната степен „доктор” в професионално направление 2.4 Теология (Догматическо богословие). По настоящата процедура **аз ще гласувам с положителен вот.**

4.01.2022 г.

Доц. д-р прот. Павлин Събев

В. Търново